

EMETİ SARUHAN'IN RÖPORTAJI

(15 Nisan 2012 tarihli Yeni Şafak Gazetesi'nde yayımlandı)

Çocukluğunuz nasıl bir aile ortamında geçti? 9 yaşında hafız olmuşsunuz. Sizi yönlendiren kimdi?

Anne, baba çocuklar, dede ve babaanneden oluşan, daha çok dedenin etkinliğinden söz edebileceğimiz bir ailede büyüdüm. Babamın ev içindeki varlığının pek farkında olmazdık. Çiftçilik yaparak evin geçimini sağlayan babamı ancak bazı akşamları gördüğümüz olurdu. Bir bakıma evin her şeyi dedemizdi. Hafızlığı 9 yaşında bitirdiğim doğru. Ama ne zaman başladığımı bilmiyorum. 5 yaşlarımdayken Kur'an-ı Kerim'i hatmettiğimi hatırlıyorum. Rahmetli dedem o yaşlarda bize tecvit de okutmuştu. Ama bu işten hiçbir şey anlamamış ve çok sıkılmışım.

Ailede sizden başka hafız var mı?

Babam yıllar önce bir başka köydeki bir hocadan hafız olmuş. Ama çevrede başka hiçbir hafız yoktu. Hafızlığa ağabeyimle birlikte başladık. Ben 6, ağabeyim 5 sayfadaydı ki annemiz rahmetli oldu. O zaman bu çalışma durduruldu tabiatıyla. Aylar sonra dedem bu defa ikimizden birinin okumasına karar vermiş. "Biriniz okuyacak, biriniz çiftçilik yapacak" dedi. Ağabeyime okumak isteyip istemediğini sordu. Ağabeyim babaannemin arkasına gizlenerek sorusuna cevap vermedi. Bana sordu, ben okuyacağım dedim. Tekrar hıfza başlamış oldum.

Dedenizin dinî eğitimi?

Dedem ilçemizdeki medresede okumuş. Köyün hatibiydi. Cuma namazlarını kıldırır, hutbeyi okurdu. Aslında annem tarafından dedem de köyün hatibiymiş, ama ona yetişemedim. Dedelerim medrese arkadaşımıyş. Dünür olmuşlar. Tesadüfe bakın ki, ikisi de köylerinin hatibi ve ikisinin de adı Tahir.

İmam Hatip Okulu'na gidişiniz nasıl oldu?

Küçük yaşta hafız olunca bir bakıma benim geleceğim belli olmuş gibiydi. Din hizmetinde ilerlemeyi aklıma koymuştum. Benim hafız oluşumdan hemen sonra rahmetli babam ilçe merkezinde ilk defa açılan Kur'an Kursu'na öğretici oldu. Zaten erken yaşta hafız olmam çevrede bir heyecan uyandırmıştı. Kadın çoluk çocuk herkes kursa başladı. Yoğun ilgiden dolayı babam kursiyerlerin hepsine cevap veremeyecek duruma geldi. Ben kendisine yardımcı olmaya başladım. Bir bakıma 10-11 yaşlarımda Kur'an Kursu öğreticiliği yapmaya başladım. İlçemizin eşrafından hem iş adamı hem de aynı zamanda hoca olan Hacı Osman Efendi (Kulaksızoğlu) İstanbul'da okumam halinde yardımcı olabileceğini söylüyordu. Ben ilkokulu bitirmeden bir yıl önce İmam-Hatip Okulları açılmıştı ve İstanbul'a geldim.

Siz ilklere başladınız. Ne gibi zorluklarla karşılaştınız?

Moralimizi bozan telkinlerle hemen her ortamda karşılaşabiliyorduk. İmam-Hatip'te okuduğumuzu söyleyince "Vah vah, başka okuyacak okul mu bulamadınız? Ne olacak orada okuyunca? Cenaze yıkayıcısı mı olacaksınız" diyenlerle karşılaşıyorduk. İmam-Hatip Okullarının verdiği eğitime güvenmeyen, bu okuldan yetişenlerin dine zarar vereceğini düşünen ve kendileri din eğitimi ile meşgul olan bazı çevrelerin de okullarımız aleyhindeki faaliyetleri bizi üzüyordu. Fen derslerimize giren, moralimizi bozan, bizi aşağılayan bazı hocaları da hatırlıyorum. Ama bunların hiçbirisi bizi bu okuldan soğutmak için yeterli olamadı. Aksine azmimizi, hevesimizi daha da kamçılardı. Buradan mezun olduktan sonra, yeni açılmış olan Yüksek İslam Enstitüsü'ne öğrenci oldum.

Hayatta yapmayı istemediğiniz, ama yapmak zorunda kaldığınız 3 şey varmış. Bunlardan biri de Diyanet üst yönetiminde görev almakmış. Biraz anlatır mısınız bu konuyu?

İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde hoca olarak görev yapmakta iken 1971 yılı Haziran ayında Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı görevi için teklif aldım. Hiç düşünmeden telefondaki yetkili kişiye hemen olumsuz cevap verdim. Birkaç gün sonra Diyanet İşleri Başkan Vekili Lütfü Doğan (Gümüşhaneli) beni Ankara'ya çağırıldı. Nezaketten gittim. Ona da olumsuz cevap verip geri döndüm. 12 Mart 1971 muhtırası sonrası günlerde idik. Olağanüstü bir hükümet vardı. Milli Birlik Komitesi üyesi Mehmet Özgüneş Devlet Bakanı olmuştu. Diyanet'te fırtınalar estiriyordu. Başkan Yardımcısı Merhum Yaşar Tunagür Hoca görevden uzaklaştırılmıştı. Bakan "Bu göreve gelmek için bir sürü kişi araya adam koyuyor. Bu nasıl biri ki, yapılan teklifi reddediyor. Gelsin, bir de ben görüşeyim" demiş. Onun ısrarlı tutumu neticesinde "2 yıllığına" diye şart koşarak görevi kabul ettim.

Ama planladığımız gibi olmadı.

Tabi. Süreç durmadı. 4-5 yıl sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nda Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'ne davet edildim. Sonra Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği yaptım. Derken Diyanet İşleri Başkanlığı görevine çağırıldım. Olacak şey değil dedim. Siyasi şartları da göz önünde bulunduruyordum. Bir hükümet geliyordu, kısa bir süre sonra o gidiyor, bir başka hükümet geliyordu. Şartlar yine beni bu görev evet demeye mecbur etti. 9 yıla yakın da bu görevi sürdürmek zorunda kaldım. Sonra kendi isteğimle emekliliğe ayrıldım.

Ne gibi sıkıntılarla karşılaştınız Diyanet İşleri Başkanlığı'nda?

1965 yılında Diyanet'in kuruluş kanunu yürürlüğe girmiş, ama o kanunun uygulaması ile ilgili diğer mevzuat (tüzük ve yönetmelikler) çıkarılmamıştı. Başkan yardımcısı olarak göreve başladığımda her şey el yordamıyla, genelgelerle yürütülüyordu. Doğru dürüst bir dosya arşivi bile olmayan, taşradan iş takipçilerinin yoğun bir şekilde gelip gittiği, siyasetçilerin iş takip ettiği bir Diyanet'le karşılaştım. Bir takım tedbirler uyguladık. Düzenlemeler yapmaya çalıştık. Bu arada hükümetler gitti geldi. Bunlar idarede verimi düşüren unsurlardı.

Ya başkanlık döneminiz?

Başkanlığım da olağanüstü dönemlerde geçti. Merhum Ecevit döneminde 1978 yılı başlarında göreve başlamıştım. Ardından Demirel hükümeti derken ihtilal oldu. Bu defa askerlerle çalışmak durumundaydık. Askeri yönetimin bütün kurumlardaki sınırsız etkinliğini düşünürseniz, tabi ki Diyanet'te de kendi zaviyelerinden yapmayı düşündükleri şeyler zaman zaman gündeme geliyordu. Benim de yurt içinde ve yurt dışında Diyanet için hizmet alanları açmak gibi bir stratejim vardı. Bunları gerçekleştirmek kolay olmadı.

En çok neyin sıkıntısını çektiniz?

Askeri yönetimden çok, iktidar değişikliklerinde, sürekli din ve diyanet üzerinden din aleyhtarlığı yapan insanlardan çektiğimi söylemeliyim. Dinî yayınlardan cımbızla cümleler çekerek, laiklik aleyhtarlığı, Atatürk düşmanlığı yaptığımız iddialarıyla askeri yönetim kışkırtılmaya çalışıldı. Bu iddiaların cevaplarını vermekle uğraştık. Siyasi iktidarlar döneminde dinî yayınlara, dinin yorumu gibi konularda kayda değer bir sıkıntı yaşamadık, ama milletvekillerinin verdiği sıkıntılar hiç eksik olmadı ve bütün bunlar elbette hizmetteki verimliliğimizi olumsuz yönde etkiledi.

Nasıl?

Bir personel konusunda silahlı tehdide bile maruz kaldım. Milletvekili bir personelin önüne düşüyor, “Bunu vâiz, müftü, il müftüsü... yapın” diye geliyor. Mevzuat ve liyakati göz önünde bulundurmadan olur olmaz isteklerde bulunabiliyor. Bu tür şeyler bizi çok yordu. Ama “gelen ağam giden paşam” dersiniz, “isabet buyurdunuz efendim, keramet buyurdunuz” demek yolunu seçebilirsiniz, işiniz kolaydır, rahat edersiniz. Ben bunu beceremedim.

Kenan Evren hakkında söylediğiniz olumlu şeyler askeri iktidarla işbirliği yaptığınız gibi yorumlara sebep oldu. Ne diyorsunuz?

Hatıratımda Kenan Evren'i öven bir ifade kullanmadım. İlişkilerde yaşadıklarımı objektif bir şekilde yazıya dökmeye çalıştım. Aksine, bir yerde hem Kenan Paşa'yı ve hem diğer komutanları eleştirdim. Bir cumhurbaşkanının eşinin cenazesine gelip cuma namazını kılmamasını eleştirdim. Bu vesile ile bu komutanların, özellikle Kenan Evren, Nurettin Ersin ve Sedat Celasun Paşaların inançlı ve dinî değerlere saygılı komutanlar olduklarını belirttim. Bunu söyleyenler, yani hatıratımda komutanları övdüğümü iddia edenler lütfen “Komutanların beni üzdüğü gün” başlığı altında anlattıklarımı okusunlar. Askeri yönetimden gelen bazı sıkıntılarının çözümünde bizzat Kenan Evren Paşa'nın yardımcı olduğunu söylemek övmek olarak algılanıyorsa ona bir diyeceğim yoktur.

Sanırım tam da bu söylediğiniz sıkıntı oldu?

“Dini değerlere saygılı” sözünü “dini değerlere bağlı” diye yazdı bazı kimseler. Bağlılıkla saygılı olmak ayrı şeyler. Kenan Evren'in hatıratının 5. cildinin 187. sayfasında aynen şu satırlar yazılı: “İşte yine sevgili eşim Sekine'nin ölüm yıldönümü geldi (...). Her sene olduğu gibi bu sene de mevlût okuttum (...). **Her akşam yatmadan evvel yaptığım gibi** bu gece de babama, anneme, Sekine'ye, ağabeylerime **yatsı namazını kıldıktan sonra dua ettim.** Allah kabul etsin”. Demek ki Kenan Paşa her akşam en azından yatsı namazını kılıyordu. Bu insanın inancını ortaya koyan bir şey değil mi? Kenan Evren'in tezkiyesi benim görevim değil. Onları cuma namazı ile ilgili bir konuda eleştirirken dinî değerlere saygılı ve

inançlı olduklarını söyleyerek ortadaki çelişkiyi anlatmak niçin eleştiri konusu yapıldı, anlamak zor.

Peki, şu an Kenan Evren'in yargılanması konusunda ne düşünüyorsunuz?

Kenan Paşa bir ihtilal lideri olarak yargılanıyor. Yasalar ve âdil yargı ne diyecekse, bir an önce onun gerçekleşeceğini umuyorum. Bu konuda daha fazla yorum yapmak benim işim değil. Ben hatıratımda hem onlardan zaman zaman gördüğüm destekleri ve hem yaşadığım sıkıntıları objektif bir şekilde anlatmaya çalıştım.

Siyaset de hiç arzu etmediğiniz üç şeyden biri imiş. Nasıl oldu da girdiniz?

Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan bir pazartesi günü emekli oldum, onu takip eden cuma günü siyasete davet edildim. Ondan sonraki süreçte Deniz Baykal dışındaki günün bütün siyasi liderlerinden davet aldım. Ben siyaset düşünmüyordum şahsen. Zaten ilimde çok zaman kaybetmiş biri olarak kitaplarımla baş başa kalmak düşüncesindeydim. Nitekim emekli olduğum 1986 Kasım ayından 1995 Aralık seçimlerine kadar aldığım bütün teklifler karşısında bu kararlılığımı sürdürdüm. Fakat bir telefon görüşmesi esnasında bir an için "Acaba daha önemli bazı hizmetler söz konusu da ben bu teklife hayır derken hata mı ediyorum" gibi bir düşünceye kapıldım ve kendimi Doğruyol Partisi'nden milletvekili olarak Meclis'te buldum. O dönemde Milli Eğitim Kültür ve Gençlik Komisyonu başkanı olarak 2 yıl kadar görev yaptım.

Sonraki vekilliğiniz?

Recep Tayyip Erdoğan hareketi gündeme geldiğinde kendisiyle bazı hususları görüştüğümde sonra bir önceki dönemdeki kadar tereddüt geçirmeden faydalı olabileceğim ümidiyle "peki" dedim. Böylece bir dönemde Ak Parti saflarında ve bu partinin kurucuları arasında yer aldım. O dönem boyunca da Milli Eğitim Kültür Gençlik ve Spor Komisyonu başkanlığını üstlendim.

Mecliste ne gördünüz? Nelerin değişmesi gerekir?

Bu süreçte Meclis iç tüzüğüyle ancak hantal bir parlamento çalışması yapılabildiğini gördüm. Bu iç tüzükle verimli bir parlamento çalışması olamayacağını, bu siyasi anlayışla milletvekili sorumluluğunun yerine getirilemeyeceğini her zeminde dile getirmeye çalıştım. Biraz da bu konuyu hareketlendirdim, ama maalesef bir ilerleme kaydedilemedi. Hatırlarsanız geçtiğimiz günlerde de bu konu gündeme getirildi. İktidar kürsü işgaline maruz kaldı. Muhalefet değişiklik yaptırmamak için elinden geleni yapıyor ve bunu konuşma özgürlüğünü kısıtlama şeklinde algılıyor. Hâlbuki yapılan müzakereleri dinlediğinizde sırf yasaların çıkmasını engellemek için yapılan konuşmalar olduğunu ve yasayla ilgili bir şey konuşulmadığını, iç tüzüğün verdiği hakların kötüye kullanıldığını görüyoruz.

4+4+4 Eğitim Sistemi hakkında çok polemik yapıldı. Sizce nasıl bir sistem?

Bu sistemin çok önemli bazı sorunları giderdiğini düşünüyorum. Ayrıntılarda göreceksiniz aksaklıklar zaman içinde tartışılarak mecrasını bulur. Bir kere kat sayı adaletsizliğinin bu

yasadan sonra gündeme getirilemeyeceğini düşünüyorum. Bu zulmü özellikle İmam-Hatip ve diğer meslek okullarında okuyan çocuklarımız yaşamıştır. Kesintisiz zorunlu eğitim 28 Şubat dayatması bir tasarruftur. O dönemde ben parlamentodaydım. Kesintisiz zorunlu eğitim yasasının çıkarılması sürecinde her zeminde ve her gün konuşmak, tartışmalara katılmak zorunda kalan bir milletvekili olarak bulundum. Ama maalesef mebus pazarı kurulmak suretiyle bu konu halledildi.

Mebus pazarı derken?

Ağır bir söz. Ancak şunu herkesin hatırlamasını istiyorum. O dönem REFAH+YOL Hükümeti istifa etmiş, dönüşüm protokolüne göre Tansu Çiller'in başkanlığında yeni bir dönemin başlaması sürecine girilmişti. Ama bir taraftan da Süleyman Demirel'in hükümeti kurma görevini Mesut Yılmaz'a vereceğine dair söylentiler gündemde idi. Ama Parlamento aritmetiğinin buna elverişli olmadığı, her halükârda hükümetin Tansu Çiller başkanlığında kurulması zorunlu görünüyordu. Bunu ifade etmek üzere Refah (RP), Doğruyol (DYP) ve Büyük Birlik (BBP) Partilerinin meclis gruplarında kararlar alındı. "Mesut Yılmaz başkanlığında bir hükümetin kurulması durumunda güvenoyu vermeyeceğimizi beyan ederiz" mealinde yazılan bir metnin altına bütün bu grupların milletvekilleri imza attı. Fakat maalesef, bana da yansıyan bu pazarda, kimisi korkutuldu, kimisine vaatlerde bulunuldu ve 30 civarında milletvekili DYP'den istifa etti. Böyle olunca REFAH+YOL'un tekrar hükümet kurma imkânı kalmadı. Görev Mesut Yılmaz'a verildi. Ondan sonra 28 Şubat sürecinin o malum ve acımasız günlerini yaşadık.

Bu pazar size nasıl yansıdı?

Bir gün rahmetli Avni Akyol bana telefon ederek "Tayyarcığım, seni aramızda görmek istiyoruz, Mesut Bey seni değerlendirmeyi düşünüyor" anlamında şeyler söyledi. Herhalde bu, aynı zamanda bir bakanlık teklifiydi. Ben kendisine DYP ile ANAP arasında temelde bir fark görmediğimi, siyasetteki kulvarımın DYP değil ANAP safları da olabileceğini, ancak içinde bulunduğumuz süreçte ve şartlarda böyle bir şeyi benden beklememeleri gerektiğini söyleyerek cevap vermiştim.

4+4+4 28 Şubat sürecini nasıl normalleştirdi?

Hatırlanacağı üzere 28 Şubat sürecinde meslek okulları mezunlarına YÖK'ün kat sayı uygulamasıyla bir darbe indirilmiş, buralardan mezun olan gençlerin üniversitelerde okumaları engellenmişti. Yeni yasada konu ile ilgili ifadelerin, bundan böyle bu tür uygulamalara izin vermeyeceği anlaşılmaktadır. Kesintisizlik saçmalığına da bu yasa ile son verilmiş, ihtiyaç ve şartlara göre uygulamaya esneklik getirilmiştir. İmam-Hatip Liselerinin orta kısımları, din ve Diyanet hizmetlerinin gereği dikkate alınarak yeniden açılmıştır. İsteğe bağlı din ve Kur'an eğitimi, başlı başına bir reform niteliğindedir. Aslında mevcut Anayasa'nın 24. maddesiyle verilen emir bu düzenleme ile yıllar sonra yerine getirilmiş olmaktadır. Bütün bunlar elbette 28 Şubat felsefesiyle taban tabana zıt şeylerdir. 28 Şubat bir kâbustu. Bu yasa ile en azından eğitim ve öğretimin üzerindeki kara bulutlar kalkmış, müslüman bir ülkede olması gerekenler oldurulmaya çalışılmıştır.

Seçmeli dersler nasıl bir imkân sağlayacak?

Çocuklarını İmam-Hatip okullarına gönderen velilerin büyük bir kısmı çocuğum din görevlisi olsun diye göndermiyor bu okullara. Devlet çocukların din eğitimi ihtiyacını diğer okullarda da karşılarsa, en azından bazı veliler çocuklarını artık İmam-Hatip Okullarına gönderme ihtiyacı duymayacaktır. Diğer taraftan bazı veliler de çocuğunun din eğitimi almasını arzu ettiği halde onu İmam-Hatip Okullarında okutmak istemiyorlar. Ama ihtiyaç ta ortada. Bu gibi insanlar söz konusu ihtiyacı karşılamak ve çocuklarına Kur'an okumayı öğretmek için sağa sola başvurmak zorunda kalıyorlar. Sanıyorum bu açıdan da uygulama son derece faydalı olacak diye düşünüyorum. Kanunun uygulamasında bazı sıkıntıların ve zorlukların yaşanacağını tahmin ediyorum. Ancak bu bir süreçtir, zamanla her şey kristalize hale gelecek ve normalleşecektir. Mümkündür ki, ayrıntıda bazı şeylerin zamanla değiştirilmesine ihtiyaç duyulduğu da olacaktır.

Hristiyanlık, Musevilik, Alevilik gibi konularda seçmeli dersler konulmasının nasıl bir katkısı olur?

Bu yasa ve uygulaması ile diğer dinî inançlara sahip kesimler de rahatlayacak. Alevîlik hakkında son yapılan çalışmalarla Milli Eğitim programlarına bazı şeyler kondu, ama bu konu, yasa sonrası yapılacak düzenlemelerle, Talim ve Terbiye Kurulu'nun çalışmalarında yeniden ele alınacaktır. Ancak Alevîlikle yapılacak hiçbir iyileştirmenin bütün Alevî kesimleri memnun edeceğini sanmıyorum. Çünkü homojen bir Alevîlik yok. Bu itibarla Alevîlik konusunun zor bir konu olduğunu ve bunun Alevi bilim adamlarıyla bilimsel zeminlerde tartışılması lüzumuna inanıyorum. Bu ülkede Alevîlikle ilgili asıl sıkıntının ve zorlukların, bu vatandaşlarımızın önlerindeki kimseler olduğunu, problemin büyük ölçüde Alevîlik üzerinden din düşmanlığı yapanlardan kaynaklandığını düşünüyorum. Söylediğim gibi, konu Alevî-Sünnî bilim adamları tarafından birlikte ve ilmî zeminlerde tartışılmalı, İslâm dairesi içindeki Alevîliğin ne olduğu açık bir şekilde ortaya konmalıdır.

Okulda verilecek Kur'an dersleri yeterli olur mu?

Olabilir. Bu bir başlangıçtır. Bu işi belli bir yere kadar öğrenen çocuklar, isterlerse zaman içinde bu becerilerini geliştirebilirler. Çünkü Kur'an-ı Kerim okumasını öğrenmek zor bir şey değil. Her gün bir iki saatini ayırmak suretiyle bir haftalık bir çalışmayla Kur'an okumayı öğrenmek herkes için mümkündür. Sonrası, daha işlek okuma alışkanlığını kazanma işidir, o da zaman meselesidir. Bunun iyi bir başlangıç olabileceğini düşünüyorum.

İlk Kur'an nüshaları üzerine uzun süre çalışmalar yaptınız. Bu ilginiz nereden geliyor?

Kur'an ve mushaflar tarihini her zaman önemsemişimdir. Öğrencilik yıllarımdan itibaren ilgi duyduğum bir konu. Kur'an-ı Kerim'in hiç değişmediğine inanıyoruz. Hocalarımız böyle anlattılar, kitaplar da böyle yazıyor. Bu konuda tarih içinde kayda değer bir ihtilaf da görmüyoruz. Ancak bunun bir de yazılı vesikaları var. Onları görmek, araştırmak istedim.

Bu vesikalar hangileri?

Hız. Peygamber zamanında gelen vahiyler yazılmış, Hız. Ebûbekir zamanında bunlar iki kapak arasına alınarak ilk mushaf meydana getirilmiş, Hız. Ömer, Hız. Osman ve Hız. Ali dönemlerinde de bu ilk nüsha esas alınarak muhtelif mushaf nüshaları yazılmıştı. Çağdaş bazı âlimler tarafından bunlardan bazılarının günümüze intikal ettiği söylendi, yazıldı. Bu benim için çok önemli bir merak konusuydu. Ancak idari görevlerim dolayısıyla bunlarla ilgilenmeye fırsatım olmadı. Emekli olduktan sonra Topkapı Sarayı'nda, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde, Kahire'de, Taşkent'te ve Yemen'de (San'a'da) bulunan en eski mushaf nüshaları üzerinde çalışma imkânı buldum. Bu çalışmalarla onlardan dördünün bilim dünyası ile buluşmaları sağlanmış oldu. Bu dörtten üçü IRCICA, biri İSAM tarafından neşredildi.

Ne kadar sürdü çalışmalarınız?

Dört mushaf üzerindeki çalışmalarım yaklaşık 10-12 yıl kadar sürdü. Bu maksatla dört defa Yemen'e, iki defa Kahire'ye, bir defa da Taşkent'e gidip bizzat orijinal nüshaları görmek ve incelemek zorunda kaldım. Bu çalışmaların sonunda da görüldü ki, bu en eski Kur'an nüshaları da yüce kitabımızda herhangi bir değişikliğin bulunmadığını göstermektedir.